

- ³ Енциклопедія українознавства. Словникова частина. – К., 1996. – Т. 3. – С. 1054.
- ⁴ Зеров М. В справі критично-бібліографічного журналу // Бібліологічні вісті. – 1925. – №1/2. – С. 118-123.
- ⁵ Ківшар Т. Український книжковий рух як історичне явище (1917 – 1923). – К., 1996. – 344 с.
- ⁶ Книгарь. Літопис українського письменства. – К., 1917 – 1920. – №1-31. – 2076 с.
- ⁷ Королевич Н.Ф., Лазебний Л. “Книгарь” через сімдесят років // Книжник. – 1990. – №4. – С. 39-48.
- ⁸ Петров С. Так народжувався часопис “Книгарь” // Друкарство. – 2001. – №1. – С. 4-6.
- ⁹ Чорній В.В. Журнал “Книгарь” (1917 – 1920) як джерело до бібліографії української книги // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Львів, 1995. – Вип. 3. – С. 107-115.
- ¹⁰ Яринович А. Українська преса в Америці // Книгарь. – 1917. – №4. – С. 178-182.

Лариса Антощук

Національний університет “Острозька академія”

Острог

ЖУРНАЛ “THE UKRAINIAN QUARTERLY” ЯК ПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНГРЕСОВОГО КОМІТЕТУ АМЕРИКИ

Звернення до результатів досліджень представників української діаспори в науковий обіг України та світу є досить важливим. Саме тому висвітлення ролі періодичних видань та їх ролі у популяризації напрацювань українських вчених є сьогодні актуальною. Публікації на сторінках діаспорних видань апелюють до “білих плям” історії України. Дана стаття присвячена дослідженню періодичного видання Українського Конгресового Комітету Америки “The Ukrainian Quarterly”, журналу, який вже протягом 62 років виходить в середовищі представників української діаспори. Відповідно до пропонованого аналізу видання, більша увага приділена аналізу доробку редакційного колективу та авторів видання у справу поширення знань про Україну та український народ.

Дослідження історії виникнення, виходу, об'єму та ареалу поширення періодичних видань, складу їх основних читачів, тематики статей та розділів – унікальна можливість дослідити не лише політичні, культурні та інші умови проживання певної частини населення, а й шанс проаналізувати етнічний склад, релігійні погляди, економічну ситуацію у тій чи іншій місцевості, країні. Ще декілька років тому до да-

ної теми зверталися досить небагато дослідників. Сьогодні на щорічних Всеукраїнських науково-теоретичних конференціях “Українська періодика: історія і сучасність”, які проводяться із 1992 року у Львові¹, об’єктом доповідей та досліджень стали видання, присвячені періодиці українців із різних країн світу. Слід зазначити, що збільшується кількість досліджень, присвячених роботі із періодикою іноземними мовами.

Важливим джерелом у дослідженні періодики, що виходила в діаспорі, є ряд досліджень, які з’явилися останнім часом. Зокрема, бібліографічний покажчик (1900 – травень 2002 рік) “Українське зарубіжжя”², підготовлений та виданий Інститутом досліджень діаспори, що містить цікаві статистичні дані. Огляд основних аспектів розвитку української преси першої хвилі еміграції до США подає Василь Герасим³. Його стаття, що висвітлює історію появи української періодики в Північній Америці (зокрема, часописів “Америка”, “Аляска Геральд”, “Свобода”) є важливою для прослідкування розвитку видань емігрантів України. Видавничу діяльність української еміграції у Західній Європі та Канаді висвітлює Лілія Завойська⁴. Стаття охоплює період 20- кінець 50-х років ХХ століття та висвітлює в основному історію видавництва та загальну генезу видань даного періоду. Загальне становище преси в США та загалом досить ґрунтовний огляд даної проблематики зустрічається у статтях Я. Сеника⁵, Ю. Романишин⁶.

Питання дослідження журналу “The Ukrainian Quarterly” передбачає роботу в архівах самого видання, проте, такі архівні збірки розташовуються в наукових установах США, і на даному етапі роботи над даною темою були недоступні.

Дослідження проводиться на основі комплексу номерів журналу в бібліотеці Інституту досліджень української діаспори Національного університету “Острозька академія”, фондів відділу україніки Наукової бібліотеки ім. Вернадського та бібліотеки ім. О. Ольжича.

Видавник “The Ukrainian Quarterly”, Український Конгресовий Комітет Америки, був заснований у 1940 р. і став головним центром українських організацій у США. Більше шести десятиліть Конгресовий Комітет відстоює інтереси американців українського походження, емігрантів із України. Як благодійна, просвітницька та філантропічна організація, УККА має великий досвід активної праці над вирішенням питань, що цікавлять українсько-американську громаду особливо у сфері відносин між США та Україною. Для реалізації зазначених у статуті організації завдань, УККА веде активну видавничу діяльність. Відомо, що з 1944 року комітет видає “The Ukrainian Quarterly”, двотижневик “The Ukrainian Bulletin”. Видавництво УККА опублікувало низку книжок українською й англійською мовами, інформативних матеріалів про Україну. За покажчиком видань, розробленим членом Управи музею-архіву О. Фединським⁷, серед періодичних видань УККА є й Бюлетень Шкільної ради – централі Опікунів Шкіл

Українознавства, координаційного осередку шкільних рад.

Заснування та розвиток “The Ukrainian Quarterly” безпосередньо пов’язано з діяльністю і з ім’ям ініціатора видання досліджуваного часопису – істориком права та церкви – Миколою Чубатим.

Коли США “вступили до війни із гітлерівською Німеччиною одночасно з тим, під впливом большевицьких нацькувань, посилювався тиск на українців. Перший Український Конгресовий Комітет Америки, заснований 24 травня 1940 року із представників чотирьох успішних організацій, не зміг витримати антиукраїнського курсу, втілюваного представниками влади із Вашингтону”⁸ і практично розпався. В даний період до США приїхав Микола Чубатий. Метою його приїзду було – взяти участь у нараді “як член ексекютивного комітету “Rax Romana”, що мав виразне протикомуністичне і протифашистське обличчя, мав вироблену марку ворога гітлеризму і це дало йому (*М. Чубатому – авт.*) змогу у цих критичних для українців часах виступити з проектом створення Ініціативного Комітету для скликання Ради американських українців з метою вибрати новий Конгресовий Комітет, у якому були б репрезентовані всі круги нашого суспільства”⁹. Відомо, що збори Конгресу відбулися 22 січня 1944 року у Філадельфії. М. Чубатий став автором маніфесту про скликання УККА. Даний маніфест Ініціативний комітет виголосив ще 4 липня 1943 року.

В. Душник (головний редактор “The Ukrainian Quarterly” у 1957 – 1984 рр.) досить чітко окреслює спрямування і причини заснування журналу, стверджуючи: “...метою періодичного видання є публікація правди про Україну, історію боротьби українського народу за свободу та здобуття незалежності, суверенності... УККА вирішив видавати журнал політичного характеру, який виконає завдання поширення знань про Україну по всьому світі”¹⁰. В статті “Історія “The Ukrainian Quarterly” М. Чубатий наголошує також на важливості захисту демократії та протистояння антидемократичним випадом “Червоної Росії”¹¹.

Микола Чубатий планував розпочати протидію “антиукраїнським” настроям, що панували у тогочасному американському суспільстві (переважно завдяки діяльності як радянських впливів, так і американських комуністів). “Його пляном було створити поважний англомовний журнал, який при співпраці нечисленних тоді американських та канадських противників комунізму, як, наприклад, професор К.А. Меннінг – випробуваного приятеля українців та канадських професорів В. Кірконеля і Г. Сімсона й визначних українських інтелігентів Андрусишина, Душника, Добрянського, Іваха та ін. не тільки спростували би більшовицькі наклепи на український самостійницький рух, але й творив би потенціальну базу для переоцінки політичних поглядів американських урядових і наукових чинників, відкриваючи їм шлях до правдивих відомостей про советську Росію”¹². В результаті з’явився перший номер журналу “The Ukrainian Quarterly”. Цей номер підготу-

вав і представив перед другим Конгресом американських українців, що проходив 22-23 січня 1944 року) сам Михайло Чубатий. Тоді його було затверджено як головного редактора. На цій посаді вчений працював 13 років із 1944 по 1957 рр.

Завдання, поставленні першим редактором перед “The Ukrainian Quarterly” могли найповніше реалізовуватися завдяки мові видання – вирішено, що це буде англійська. Передбачалося, що світова спільнота вільно мала б можливість ознайомлюватися із матеріалами “The Ukrainian Quarterly”, а при бажанні й публікувати свої власні праці в цьому журналі. Проте, ознайомитися із “The Ukrainian Quarterly” не мали можливості громадяни УРСР і не через “мовний бар’єр”, а відсутність даного видання у бібліотеках, наукових установах України.

Мова видання була вибрана й з метою поширення ідей незалежності, демократії, миру. Зокрема, в передмові до першого номеру “The Ukrainian Quarterly” видавці зазначають: “відповідальність за майбутнє лежить на країнах англomовного світу. Саме тому для тих американців, котрі народились в Україні або ж мають українське походження, важливо через зв’язки у іншій державі інформувати світ про справжній стан справ в Україні”¹³.

Територіальне поширення “The Ukrainian Quarterly” станом на 1962 рік: публічні бібліотеки США, Канади, урядові установи даних країн, та 60 інших країн Азії, Африки, Європи (серед яких журнал отримували і в Польщі та Чехословаччині), куди видання надходили в основному до університетських бібліотек. Цікаво, що лише один номер зовсім випадково потрапив в Україну і знаходився в НАН¹⁴. Сьогодні в Україні не в повному комплекті “The Ukrainian Quarterly” є в бібліотеці ім. І.В. Вернадського (Київ), ім. О. Ольжича (Київ), Парламентській бібліотеці, бібліотеці Інституту дослідження української діаспори Національного університету “Острозька академія” (Острог).

Фінансування будь-якого періодичного видання є важливим не лише з точки зору кількості тиражів, території поширення, складу редакційної колегії, а й з позицій об’єктивності та ідеологічного чи політичного спрямування публікацій. Зокрема, питання про фінансування було задано в 1962 році диктором радіо “Свобода” для головного редактора “The Ukrainian Quarterly” в той час – Володимира Душника. Була висловлена думка більшості урядових кіл Радянського Союзу про те, що діяльність українських емігрантів повністю фінансується урядом США. В. Душник зазначив, що “The Ukrainian Quarterly”, “як і інші видання та діяльність УККА цілком фінансується за рахунок добровільних внесків та коштами передплатників”¹⁵. Наголошуючи на відокремленій позиції щодо політичних інтриг періоду радянсько-американського протистояння, редактор журналу В. Душник стверджує, що “The Ukrainian Quarterly” “не отримує коштів від приватних чи державних організацій, і не отримував з самого початку за-

снування, як виразник незаангажованого українського мислення”¹⁶.

Підзаголовком, що визначав основну тематику “The Ukrainian Quarterly” з початку його заснування був “Журнал східноєвропейських та азійських відносин”. Сучасна тематика окреслена як “Журнал українських та міжнародних справ”.

Сама назва (“The Ukrainian Quarterly”) свідчить про періодичність видання журналу. Щороку планувалося видавати 4 випуски – по одному на три місяці. Проте, серед наявних номерів “The Ukrainian Quarterly” в Інституті дослідження діаспори Національного університету “Острозька академія”, бібліотеці ім. І.В. Вернадського, ім. О. Ольжича є випуски, які включають два номери.

З 1944 року нумерування журналу здійснювалося з початком календарного року, тобто, зимовий номер рахувався першим, весняний – другим, і, відповідно, літній та осінній, який був останнім у році (заключним річного тому). Зміни в щорічній нумерації можемо прослідкувати, починаючи з 1966 р. (аналізуючи доступні випуски) вже ведеться за іншим принципом – початковим стає весняний номер, а заключним – зимовий. Цей же принцип використовується і в сучасних виданнях “The Ukrainian Quarterly”.

Суто історичним видання назвати не можна, незважаючи на те, що домінуючі позиції на сторінках журналу займають статті на історичні теми. Багато дописувачів та авторів праць, надрукованих на сторінках “The Ukrainian Quarterly”, є представниками наукових кіл або фахівцями різних галузей, тому й культурологічні, літературні, економічні, етнологічні теми тут представлені досить широко.

Впродовж 62 року неодноразово змінювалася тематика публікацій, структура журналу “The Ukrainian Quarterly”; на його сторінках виходили праці вчених із різних країн світу. Проте, стержневою в усі роки існування журналу була мета, яку перед редакційним складом поставив засновник журналу М. Чубатий – поширення у світі знань про Україну та українців як народ.

На основі завдань та цілей, що реалізовував творчий колектив авторів часопису, пропонується поділити існування журналу на два великих періоди: 1) До становлення незалежності України (1944 – 1991 рр.) та 2) Після 1991 року і до сучасного періоду. Проте, як видно, перший період охоплює період в 47 років. Доцільним є його розділити на підперіоди. Для цього поділу одним із критеріїв виступає редакційний склад журналу.

Тема історії України висвітлювалася у досліджуваному виданні в основному у статтях, присвячених становищу України в складі СРСР. Як зазначає головний редактор єдиного фахового історичного журналу “Український Історик”, що почав виходити у 1963 році в США, Л. Винар, “для історичних досліджень кожна доба є однаково важлива. Українське середньовіччя повинно стояти на одному поземі з дослідями Козацької доби чи доби Відродження. На жаль, через нескордино-

ваність і відсутність належної організації історичних досліджень ми (*історики діаспорної гілки української історіографії – авт.*) не спромоглися на паралельне опрацювання історичних епох. Зокрема, фатальний стан з дослідженням *протоісторії* та нашого середньовіччя... Саме в неспроможності налагодження систематичної дослідницької праці, в неспроможності створення сталого історичного верстату праці – добачаємо одну із основних рис кризи організації історичних дослідів”¹⁷.

“The Ukrainian Quarterly” містить ряд статей із різних періодів історії України. Проте, як і в “Українському Історику” прослідковується загальна тенденція непропорційності у висвітленні тих чи інших періодів. Досить важливою є роль “The Ukrainian Quarterly” у розвитку вітчизняної та зарубіжної історичної науки. Адже, не зважаючи на те, що журнал не має чіткого історичного спрямування, документація, мемуари, наукові статті на його сторінках носять важливий характер для розвитку історіографії.

В останній період із матеріалів журналу можна прослідкувати домінування в основному культурологічних, політологічних, літературних матеріалів, історична тематика не відходить на задній план. Хоча за останні 14 років дещо змінилося співвідношення досліджуваних проблем та суттєво доповнився авторський колектив (за рахунок вчених із України).

Внесок “The Ukrainian Quarterly” у розвиток історичної науки вимірювальний у кількості матеріалів із історії України, всесвітньої історії та залученими до його роботи вченими із усього світу. Якісним показником є і те, що більшість авторів журналу – відомі у своїх країнах вчені, які працювали над своїми дослідженнями протягом багатьох років, що вплинуло на загальний науковий рівень “The Ukrainian Quarterly”. До того ж публікації археографічного та джерелознавчого характеру англійською мовою звернули увагу багатьох урядовців та вчених зарубіжних країн до питання визнання України як повноцінного об’єкта міжнародних відносин.

Журнал “The Ukrainian Quarterly” на досить високому рівні поповнив скарбницю розвитку українознавства. Зокрема, перший номер даного періодичного видання (1944) створювався у несприятливий період для розвитку української науки взагалі – Україна світовою громадськістю сприймалася як провінційна частина Росії. Можливість проводити дослідження і публікувати їх на сторінках наукового англійського видання спонукала багатьох вчених діаспори працювати в архівах, досліджувати маловисвітлені факти з історії країни, з якої вони мусили емігрувати. Цей період характеризувався і надзвичайно активною діяльністю радянської пропаганди, активізацією дій американських прихильників комунізму та загалом далеко не лояльним ставленням урядових структур до питань українців на теренах США. Крім того, згуртування науковців навколо періодичного журналу “The Ukrainian Quarterly” сприяло тому, що вчені почали розробляти ряд

нових методологічних засад у дослідження історії України, світової історії, фіксуванні поточних міжнародних подій, декларацій, резолюцій (урядових та неурядових організацій). Таке ставлення у кінцевому підсумку як наслідок мало ряд безцінних публікацій офіційних документів, листів, звернень.

Із 1944 року журнал почав публікувати під розділом “Ukrainica in foreign Periodicals” матеріали, що стосувалися України за даними зарубіжної преси – це дало можливість доступу вчених до вже опрацьованих та віднайдених статистичних чи інформативних даних. Значення переоцінити неможливо, адже на основі аналізу матеріалів даного розділу досить легко можна скласти уяву про загальне знання України, українського народу та подій на теренах українських земель представниками періодики інших держав. А це безпосередньо відображає і уявлення громадськості різних країн світу про Україну. Безперечно, такий аналіз буде не дуже втішним – об’єктивні та не заангажовані публікації за авторства іноземних журналістів, вчених є скоріше винятком, ніж правилом. Домінування радянського підходу до тлумачення подій мало вплив і в коротких повідомленнях щодо українців.

Для дослідників періоду новітньої історії безцінними є публікації на сторінках “The Ukrainian Quarterly” документів із історії сучасності та водночас епістолярних, мемуарних джерел. Подібні публікації служать все тому ж завданню, поставленому першим редактором журналу – зацікавити інші країни історією та життям в Україні.

Науковці діаспори із заснуванням журналу отримали видання, де могли вільно висловлювати свою думку по багатьох суперечливим питаннях історії. У майбутньому вони отримали нагоду обмінюватися досвідом та результатами наукових доробок із вченими України. Сьогодні журнал, змінивши підзаголовок на “Україна на міжнародні відносини”, вміщує статті українських вчених та зарубіжних науковців по основних питаннях українознавства. Матеріали досить цікаві з позиції становлення нових дипломатичних зв’язків сучасної України, інтеграційних процесів у різні міжнародні організації, загального позиціонування молодого демократичної держави на політичній та економічній мапі світу.

Загалом “The Ukrainian Quarterly” – унікальне видання, яке цього року перетне 62-річний рубіж і продовжує публікацію матеріалів високого наукового рівня та завойовує нових читачів у багатьох країнах світу, до яких останнім часом приєдналися і пострадянські країни. Важливо, що і громадяни України сьогодні можуть ознайомлюватися з матеріалами даного видання та дописувати і публікувати свої праці на сторінках “The Ukrainian Quarterly”. Цьому сприяли і редактори другого періоду існування журналу – Володимир Стойко (до 2004) та Тарас Гунчак (із 2004 р.).

Дослідження внеску періодичного видання Українського Конгресового Комітету Америки “The Ukrainian Quarterly” в розвиток сучас-

ного українознавства потребує ще наукової переоцінки та визнання.

Примітки:

¹ Українська періодика: історія і сучасність. – Львів, 1995. – 292 с.; Львів, 1997. – 296 с.; Львів, 2002. – 600 с.; Львів, 2003. – 988 с.; Львів, 2005. – 676 с.

² Українське зарубіжжя: Бібліографічний покажчик (1900 – трав. 2002 рр.). Інститут досліджень діаспори. – К.: Рада, 2002. – 345 с.

³ Гарасим В. Українська преса першої хвилі еміграції на теренах Північної Америки та її роль у національно-культурному житті нації // Українська преса: історія і сучасність. – Львів, 2005. – С. 93-96.

⁴ Завойська Л. Видавнича діяльність української еміграції у Західній Європі та Канаді (20-ті – кінець 50-х рр. XX ст.) // Українська періодика: історія і сучасність. – Львів, 2005. – С. 162-165.

⁵ Сенік Я. До історії дослідження історії української іммігрантської преси США // Українська періодика: історія і сучасність. – Львів, 2003. – С. 706-721; Сенік Ярослав. Культурно-просвітницька діяльність перших редакторів української емігрантської преси в США // Українська періодика: історія і сучасність. – Львів, 2002. – С. 678-687.

⁶ Романишин Ю.О. Газета “Українські щоденні вісті” про життя українців Південної Америки // Українська періодика: історія і сучасність. Доповіді та повідомлення Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 22-23 грудня, 1995 року / Ред. М.М. Романюк та ін. – Львів, 1995. – С. 182-184.

⁷ Фединський О. Бібліографічний покажчик української преси поза межами України: річник за 1966 р. – Клівленд (Огайо), 1967. – 76 с.; Річник III-IV за 1968 – 1969 рр. – Клівленд (Огайо), 1970. – 64 с.; Річник V-VI за 1970 – 1971 рр. – Клівленд (Огайо), 1972. – Ч. 1 – 80 с.; Річник VII-IX за 1972 – 1974 рр. – Клівленд (Огайо), 1975; Річник X-XIII за 1975 – 1978 рр. – Клівленд (Огайо), 1979. – 80 с.

⁸ The Story of the Ukrainian Congress Committee of America (1940 – 1951). – New York, 1951. – P. 13.

⁹ Ждан Михайло. Микола Чубатий (з нагоди 80-ліття). – Мюнхен; Нью-Йорк, 1970. – С. 15.

¹⁰ “The Ukrainian Quarterly” and enslaved Ukraine // The Ukrainian Quarterly, 1962. – № 3. – Autumn. – P. 262.

¹¹ Chubaty Nicholas D. The Story of the Ukrainian Quarterly // Index to Volumes I (1944) – X (1954). – P. 3-5.

¹² Ждан Михайло. Вказ. праця. – С. 14.

¹³ Editorial. Introducing the Ukrainian Quarterly // The Ukrainian Quarterly, 1999. – №1. – P. 10. Див також: Thirty Years of Generating Enlightenment and Pursuing Freedom // Ukrainian Quarterly. – Winter, 1974. – Vol. XXX. – № 4. – P. 341.

¹⁴ “The Ukrainian Quarterly” and enslaved Ukraine // The Ukrainian Quarterly, 1962. – №3. – Autumn. – P. 262.